

Yönetimden Yönetişime Kaybolan Denetim...

DENETİME PİYASACI ve GERİCİ
MÜDAHALE

Banu Salman

EMOBasın- Kapitalizmin “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” anlayışı üzerinde yükseldiğini bildiğimiz andan itibaren “denetim” konusuna ne kadar uzak düştüğünü rahatlıkla fark edebiliriz. Ancak bugün denetim sorunu çok daha karmaşık bir noktaya taşınmıştır. Bu karmaşıklık toplum nezdinde bir yanılısma yaratırken, aynı zamanda algılama güçlüğü de oluşturmaktadır.

Bir yandan alabildiğine “şeffaflık, iletişim ve yönetim modelleri, yolsuzluklarla mücadele” gibi söylemler kullanılmakta, buna yönelik “kamuda yeniden yapılanma reformları” yapılmakta; diğer yandan tüm bu söylemlerin tam tersine olağanüstü denetimsiz bir ortam oluşturulmaktadır. Elbette bu karmaşanın arka planında, kapitalizmin doğası gereği yarattığı krizlere çözüm arayışı içerisinde kendini yeniden üretmesini sağlayacak ekonomik ve toplumsal müdahaleleri yer almaktadır. Ekonomik anlamda sermayenin sınırlarının sürekli genişletilmesine dayanan piyasacı müdahalelere, toplumsal anlamda kamunun hem kurumsal alanlarına hem de söylemsel alanlarına yönelen saldırı ve işgal eşlik etmektedir. Yüceltilen birey ve girişimcilik ruhu karşısında kamu ve kamu adına bir denetimden söz etmek mümkün olamamaktadır.

Denetim konusunda özellikle kamusal denetim ve mesleki denetim konusunda bugün yaşanan gelişmeleri anlamlandırabilmek için kamu ve kamusal alan tartışmalarının yanı sıra ekonomik ve toplumsal dönüşümü de dikkate alan bir seyir

izlemek gerekmektedir. Pek çok düşünürün ve yazarın bugüne kadar ele aldığı kamusal alan tartışması, bizzat özgürlükleri kısıtlayan ve yok eden tek taraflı bir bakış açısı içine sıkıştırılarak bugün türban düzlemine indirgenmişken, konunun çok daha kapsamlı olduğunu hatırlamakla işe başlayalım.

Kamu İnsanlıkla Yaşıt

Kavramın kökeni konusunda Aydınlanma Devrimi, eski Yunan site devleti gibi farklı başlangıçlar dikkate alınmaktadır. “Kamuyla ilgili siyasaların oluşturulması, denetlenmesi, yürütülmesi ve eleştirilmesine halkın katılımı” anlamında “kamuoyu” kavramı ilk kez Fransız Devrimi’nden önce Jean Jacques Rousseau tarafından kullanılmıştır. (A. Bektaş, s. 18) Eric Dacheux, kavramın kökeninin Kant’a dayandığını belirtirken, “Şu halde Aydınlanma’dan doğmuş olan modern kamusal alan, devlet ile yurttaşların politik sorunları açıkça müzakere ettikleri özel alan arasında bir aracılık mekanı olacaktır” (s.15) demektedir. Bu noktada özel alan/kamusal alan ve kamusal alan/devlet ayrımının yapılmasının zorluğu karşısında arada geçirgenliklerin olduğu, kesin çizgiler çizilmesi zor bir tartışma alanına adım atılmaktadır. Kesin çizgilerin çizilmesi konusundaki zorluğu ise Dacheux, “Kamusal alan bir kurum değil, tüm aktörlere açık olan potansiyel bir alandır; tarih-dışı bir veri değil, gelişme içindeki toplumsal bir yapıdır” (s.21) görüşüyle aşmaya çalışmaktadır. Ancak tüm aktörlere açık olma konusu ve kamusal alanda eşitliğin var olup olmadığı her zaman sorgulanmıştır.

“Şirket ve pazarın kamusal alanı hegemonik istilasından” söz eden Bernard Floris, 2003 tarihli makalesinde “Açıkçası şirketin, kolektif temsillerin pozitif yapılandırıcı değeri olan kamusal alanı istila ettiği bir çağı yaşıyoruz” diyor.

Kavganın Odağı: Kamusal Alan Kimleri Kapsıyor?

Marx'a göre, "kamuoyu yanlış bilincin bir ürünü, burjuva sınıfının görüşünün tüm toplumun görüşü gibi sunulmasını temin eden bir maske, devletin meşru görünmesini sağlayan bir öge"dir. (A. Bektaş, s. 22) Kamusal alan denilince hemen akla gelen düşünür Jürgen Habermas'ın "burjuva kamusal alanı" tanımını ve bunun karşısına dikilen proleterya kamusal alanı kavramıyla ise başka tartışmalara kapı aralanmaktadır.

Kamu ve kamuoyu oluşumunda dışlanma tehdidini vurgulayan Neumann'ın "Kamu hem hükümetlerin hem de bireylerin korktuğu bir yargı mercii olarak görülür. Yargı mercii olan kamu, birey için somut bir tehlike ve tehdit oluşturacak kadar güçlenebilir" (s.267) diye ifade ettiği kaygı, liberalizmin gelişim sürecinde kamuoyu tartışmalarında varlığını hep koruyan bir nokta olarak duruyor. Arsev Bektaş, bu kaygıyı ilk dile getirenlerden Alexis de Tocqueville'in kamuoyunun bu derece etkili olmasının, azınlığın söz hakkını kısıtlamasını gündeme getirdiğine dikkat çekiyor. (s.23-24) Hem sosyalist kesimler, hem liberal kesimler kamusal alana yönelik eleştirilerini bugüne kadar sürdürmüşlerdir. Kamusal alanın oluşumu, temsiliyeti ve etkisi üzerine yönelen eleştiriler, propaganda ve hegemonyanın kamusal alan üzerindeki işleyişi ile genişlemiştir.

'Kitle Birey Toplumunun' Yoksullaştırıcı Etkisi

Hannah Arendt ise İnsanlık Durumu'nda kamunun "ortak olan dünya"yı ifade ettiğini, bu ortaklığın konum ve perspektif farklılıklarına rağmen aynı nesneyle ilgilinmesinden kaynaklandığını anlatıyor. Ortak olan dünyanın tahribata uğraması durumunda ise "tiranlık" dönemlerindeki radikal dışlanmaların ortaya çıktığına dikkat çeken Arendt, kitle toplumu histerisinde de benzer bir durumun yaşandığını ifade ediyor. (s.102-103)

Arendt'in kamusal alanın toplumsal bir varlık olan insanların biraradalığı için vazgeçilmez işleve sahip olduğunu göstermesi Etienne Tassin tarafından şöyle sahipleniliyor:

"Hannah Arendt bize totaliter ya da diktatörlük sistemlerinde girilen kamusal alan tasfiyesinin, gerçekte nasıl ortak dünyanın bir yıkımı, bir tahrip girişimi –loneliness-, insanın köklerinden sökülmesi girişimi ve nihayet ortak yerler ve toplumsal farkların ortadan kalkmasıyla insanları birleştiren şeylerin silinmesi girişimi olduğunu öğretmişti. Akozmik politikalar, topluluk hayalinden doğan ortak dünyanın reddinden önce gelir ve ulusal, ırksal, kültürel ya da tehdit altındaki bir inançsal kimliğin tahkimi kılığında, çoğunluğun organik bir bünyede kaynaştırılması adına kamusal alanın yıkımına girişir." (s. 87)

Tarihsel Anlam Kay(dır)maları

Kavrama yüklenen anlam ve eleştirilerin dönemsel olarak farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Sennett, kavramın

tarihsel gelişimi ve yüklenen anlamların farklılaşmasını ayrıntılı bir şekilde ele aldığı çalışmasında, aristokrat ve saray çevrelerinin toplumda etkin olduğu dönemde gizlenen burjuvaların 18. yüzyıl başlarında toplumsal kökenlerini örtbas etme kaygısından kurtulduklarını ve kamusal alana yayıldıklarını anlatıyor. Sennett, 19. Yüzyıl burjuva toplumunda ise kapitalizmin hız kazandırdığı özelleşme baskısına ve kitlesel üretim-tüketime eşlik eden kamudan aileye geri çekilme ve kamusal alanın kadınlar için tehlikeli, erkekler için ise ahlaki kuralların yıkılabildiği alttan alta bir özgürlük alanı vaadi taşıyan dönüşümünü aktarıyor.

Benzer bir tarihsel anlam kaymasını liberalizm kavramı da yaşamaktadır. Liberalizmin farklı anlam ve uygulamaları kastedilerek, "iktisadi liberalizm", "toplumsal liberalizm", "liberal sosyalizm" gibi farklı kavramlara yer verilebilmektedir. Liberalizmin doğuşundan itibaren temel olarak iki tür liberalizmden söz edilmektedir:

"İki tür liberalizm arasındaki gerilimler, ortak iyilik idealini savunan toplumsal reformcular ile mutlak amaç olarak bireysel özgürlüğü savunanlar arasındaki gerilim aslında asla yok olmamıştır." (P. Dardot, C. Laval, s. 109)

Burada kabaca "bırakınız yapınlar" ile Keynesyen müdahaleciliği savunan liberalizmden bahsedilmektedir. Yani bir anlamda kapitalizmden miras liberalizm ile Aydınlanma Devrimi'nden miras liberalizmin çatışması söz konusudur. Orta Çağ'ın düşüncesine bir karşı koyuş olarak ortaya çıkan Aydınlanma Devrimi, hem dinsel etkilere karşı Reform, hem de toplumsal yaşama ilişkin Rönesans yoluyla akıl merkezli düzenleme arayışı başlatmıştır. Bu dönemde monarşilere karşı yükselen liberalizm birey haklarını öncelemekte, iktidarın denetimi ve sınırlandırılması arayışını gündeme taşımaktadır. Tam bu noktada kamu ve kamuoyu kavramları siyasal iktidarları da denetleyici bir oluşum olarak literatüre girmektedir. Geleneksel olarak yurttaş olmanın, özgür olmanın bile mülkiyete bağlı olduğu bir evreden mülkiyetten bağımsız bir yurttaşlığa geçiş söz konusudur. Bu elbette ileri bir adımdır. Ancak toplumsal anlamdaki liberalizmin ekonomik anlamı kapitalizmle karşılıklı uyum içerisine girmiştir. Hatta kapitalizm ifadesinin bile yerine bugün liberalizm kullanılabilir. Bu tabii bir yandan kriz içindeki kapitalizmin söylemsel olarak liberalizmin birey özgürlükleri vurgusunu kullanarak, toplum nezdinde kendini temize çekme fırsatını yakalaması anlamına da gelmektedir. Kapitalizmin krizleriyle birlikte birey özgürlüklerinin de "hayal dünyasında" kaldığı 2. Dünya Savaşı'nın ardından net olarak görülmüş, bu sefer bireyin rızasından söz edilirken, sözleşmeye katılan tarafların eşitliği de gündeme gelmeye başlamıştır:

"L. Hobhouse'a göre 19. Yüzyıl'da toplumsal mübadeleleri yasamanın bir müdahalesiyle en yoksullardan yana yeniden dengelemek zorunlu görülmüştür: 'Asıl rıza serbest rızadır ve rızanın tam özgürlüğü sözleşmeye

Kamusal alanın yok oluşuna paralel olarak, kamu adına yapılan denetim ve planlamadan da vazgeçilmektedir. Uluslararası finans kuruluşlarınca gündeme getirilen yönetim kavramı, denetime yapılan müdahalenin de temelinde yer almaktadır. Devlet önce sosyal devletin tasfiyesi ile kamudan kurtarılmış, sonra sözde kamusal alanı temsilen şirketler, kamu etkinlik alanına devlet ya da politik bir aracı olmaksızın doğrudan dahil edilerek, devlet-sermaye bütünleşmesine adım atılmıştır.

katılan iki tarafın eşitliğini gerektirir.’ Eski liberalizmin düşünmediği bu gerçek özgürlük biçimini devlet sağlamalıdır; Hobhouse’un en güçlülerin ‘toplumsal olmayan özgürlüğü’nün karşısına çıkardığı bu ‘toplumsal özgürlüğü’ garanti etmesi gereken devlettir.” (P. Dardot, C. Laval, s. 130)

Pazar Kamusal Alandan Bağımsız

Bernard Floris ile tarihsel yolculuğa devam edecek olursak, 19. Yüzyıl’da işletme ve pazarın kamusal alandan bağımsız olduğu saptamasıyla karşılaşırız:

“Bu dönemde ekonomik alan, temel olarak Maurice Godelier’in diğerleriyle birlikte vurguladığı gibi, vaktiyle birbiriyle iç içe olan ekonomik ve politik işlevlerin liberal kapitalizmle birlikte ekonomik alanın neredeyse tümüyle özel alana intikal ederek, iki farklı toplumsal yapıya ayrıldığı dönemde, devlet otoritesinden de kurtulmuştur. Devlet ‘bırakınız yapınlar’ anlayışının geçerli olduğu bu dönemde, pazarın ve işletmelerin işleyişiyle henüz birleşmemiştir.” (s. 67)

Kamusal alanın pazar üzerinde etkin olması ise bizzat kapitalizmin kendi kriziyle gündeme girmiştir. Kapitalizmin yaldızının nasıl döküldüğünü çarpıcı bir dille Pierre Dardot ve Christian Laval, şöyle özetliyor:

“Kartelleşmiş büyük grupların ortaya çıkışı küçük birimlerin kapitalizmini marjinalleştiriyordu; satış tekniklerindeki atılım tüketicilerin egemenliğine olan inancı zayıflatıyordu; oligopollerin ve tekellerin fiyatlar üzerinde anlaşmaları ile bunların tahakküm kurucu ve manipüle edici uygulamaları, herkesin yararına olan bir rekabet temsilini tahrir ediyordu. Kamuoyunun bir bölümünü businessmen’i, ilerlemenin kahramanından ziyade, büyük hırsızlıklar yapan bir dolandırıcı olarak görmeye başlamıştı. Politik demokrasi, politik yaşamın her kademesinde görülen kültürel çürümeye olgularının kesin tehdidi altındaydı. Politikacılar özellikle paranın iktidarını ellerinde tutanların kuklası görünümündeydiler. İşletmecilerin, para babalarının ve onlara bağlanmış politikacıların ‘görünür el’i, piyasanın ‘görünmez el’ine olan inancı büyük ölçüde zayıflatmıştı.” (s. 112)

Kamusal Alan Yeniden Revaçta

2. Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa’nın yeniden yapılmasında devletin doğrudan üstlendiği aktif rolle birlikte ekonomik etkinlikler alanı kamusal alana doğru yaklaşıırken, kamu haklarını koruyucu düzenlemeleri içeren uygulamalar da devreye girmeye başlamıştır. Avrupa’da sosyal refah devleti olarak anılan bu dönemde iktisadi güçlerin denetimi kesin olarak gündeme girmiştir. Doğrudan kamu adına devlet eliyle ekonomik faaliyetin yürütülmesi şeklinde gerçekleşen denetimin yanında sermayenin hareketlerinin kontrolüne yönelik denetimler, koruma duvarları ve içeride de sendikal hareketlerin gelişimine paralel olarak gerçekleşen kamu adına işverenler üzerinde ciddi denetimlerin mümkün olabildiği bir dönem yaşanmıştır. Ekonominin yanında toplumsal anlamda da birey haklarının gelişimi için devlete rol verilmiştir.

Neoliberalizmle Kamusal Alanın İstilas

1974’den itibaren kapitalizmin doğası gereği rekabete azalan kar hadleri sonucunda başlayan krizin ardından ekonomik ve politik tercihlerle birlikte kamusal alan da

yeni bir dönüşüm sürecine girmiştir. 1970’lerden itibaren stagflasyon (durgunluk ve enflasyonun bir arada olması durumu) hastalığının ortaya çıkışıyla, kapitalizmin bulduğu yeni çözüm, devletin küçüldüğü, neoliberal dönemdir. (Bağımsız Sosyal Bilimciler, Türkiye’de ve Dünya’da Ekonomik Bunalım, s. 55)

Böylece devlet müdahalesinin sistemi bozduğuna kesin hüküm verilirken, kamu kurumları özelleştirilirken, girişimcilik ruhu yüceltilip teşvik edilirken, bireylerin çalışma ve yaşam koşulları da sermayenin bu girişimcilik ruhuna teslim edilmiştir. Liberalizmin birey özgürlükleri, kamunun içinde değil karşısında konumlandırılarak; bir kez daha üstünlüğünü ilan etmiştir. Sonuçta neoliberalizmle birlikte kamusal alan da yeniden dönüşüme maruz kalır. “Şirket ve pazarın kamusal alanı hegemonik istilasından” söz eden Bernard Floris, 2003 tarihli makalesinde “Açıkçası şirketin, kolektif temsillerin pozitif yapılandırıcı değeri olan kamusal alanı istila ettiği bir çağı yaşıyoruz” diyor. Ekonomik alanın reklamlar ve kitle tüketimi yoluyla yeni kamusal alanlar yarattığını belirten Floris, bu ortak yaşam alanına da ticaret merkezlerini, yani alışveriş merkezlerini (AVM) örnek veriyor.

Floris, neoliberalizm ile birlikte kamusal alandaki dönüşümü şöyle açıklıyor:

“1970’li yılların sonundan itibaren, kamusal alanın ve iletişim sahasının yapısı siyaset adamları, gazeteciler, sendikal örgütler ve politika arasındaki güç ilişkilerinin dönüşümüyle ve kısmen de iletişim danışmanları ve kamuoyu araştırmaları kuruluşlarının gelişimiyle alt üst olmuştur. ...Başka bir deyişle önce gazetelerin, daha sonra da radyo ve televizyonların finansmanı vesilesiyle kökeninde reklamcılık olan pazar tarafından kamusal alanın sürekli bir ele geçirilme süreci söz konusudur.” (s. 69)

Bu dönemde kamusal alan medyanın da içinde olduğu derin bir hegemonik süreç içerisinde biçimlendirilmektedir. Devlet tarafından dayatma ve baskı ile sağlanan tek sesliliğin bu kez bizzat sermayenin satış stratejilerinin eşlik ettiği iletişim diliyle kamusal alana içkinleştirildiği bir dönem yaşanmaktadır.

Dominique Wolton, “kitle bireysel toplum” kavramına atıf yaparak, kitle ve birey arasındaki çelişkinin şiddetini azaltıcı bir alan olarak medyatize olmuş kamusal alandan söz etmektedir. Neumann ise, medyanın görüşleri ile çoğunluğun görüşleri arasında bir uçurum olduğunda, genellikle yüzeysel bir uzlaşmaya varıldığını ve çelişkilerle dolu bu uzlaşmanın da reel olayların etkisiyle çok çabuk değişebildiğini ifade etmektedir. (s. 276)

Wolton, ayrıca “yenilik” ve “hız” baskısı altındaki medyatize olmuş dünyanın demokrasinin kendini yeniden üretmesi için gereksinim duyduğu zamanı yadsıdığına da dikkat çekmektedir. Sonuçta kamusal alana dahil olanlar artmakta, enformasyon çoğalmakta, ancak standartlaşma ve tek tipleşme yayılmakta; toplumlar adına ise sosyo-kültürel anlamda “yoksullaştırıcı” bir etki dramatik şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu yoksullaştırıcı etki Richard Sennett’in, “Herkes birbirinin gözetimi altında olunca, sosyalleşme azalır ve sessizlik tek savunma tarzı haline gelir” (s.30) diyerek “ölü kamusal alanlar”dan söz etmesini anımsatmaktadır.

Yönetişim Gelirken Yok Olan Denetim

Kamusal alanın yok oluşuna paralel olarak, kamu adına yapılan denetim ve planlamadan da vazgeçilmektedir. Çalışma yaşamında ise esnekleştirme, taşeronlaştırma hakim kılınmış, kaybolan ya da etkinliğini yitiren emek güçleri karşısında sınırlarını sürekli genişleten bir sermaye egemenliği söz konusu olmuştur. “Ceberrut ve müsrif” nitelmesiyle devlet küçültülüp dönüştürülürken; merkez bankaları siyasetten ve kamudan bağımsız kılınp, yine bağımsız olduğu iddia edilen kurul yapılanmaları oluşturulurken; kamu adına söz söyleyen kurumlar, siyasetin, ekonominin ve toplumsal yaşamın dışına itilirken; kutsanan bireyin ironik biçimde giderek yalnızlaştığı, haklarının korunmasız kaldığı yeni bir döneme geçilmiştir. Bu dönemde devletin, demokrasilerdeki meşruiyet ihtiyacı da yok sayılarak doğrudan sermayenin aygıtı haline getirildiği görülmektedir. Ancak meşruiyet krizinin üstü “yönetişim, paydaş, sivil toplum örgütlerinin katılımı, şeffaflık” gibi parlak söylemlerle örtülmüştür. Emperyalizm “küreselleşme” söylemiyle yıldızlanırken, küreselleşen sermayeye IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar da temel aktörler olarak eşlik etmişlerdir.

Uluslararası finans kuruluşlarınca gündeme getirilen yönetim kavramı, denetime yapılan müdahalenin de temelinde yer almaktadır. 1941 yılında kurulmuş uluslararası düzeyde 180 binden fazla üyesi olan İç Denetçiler Enstitüsü'nün 2012 tarihli “Kamu Sektörü Yönetişiminde Denetimin Rolü” başlıklı raporunda; denetim, yönetişimin köşe taşı olarak nitelendirilmektedir. “Kamu sektörü müfettişlerinin rolü, gözetim, anlayış ve öngörüye ilişkin yönetim sorumluluklarını destekler” denilen raporda, yönetişim ise “yönetimin hedeflerine erişmek için etkinliklere ilişkin bilgilendirme, yönlendirme, yönetme ve gözlemlenme yapmak üzere uyguladığı süreç ve yapıların birleşimi” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalara göre daha çok idareyle bütünleştirilmiş bir denetimden söz edilebilir. Yönetişime ilişkin olarak raporda “hizmetlerde adil sunum ve kamuda yolsuzluk riskinin azaltılması” gibi amaçlara yer verilmesi de kapitalizmin toplum nezdinde yıpranan imajına yeni bir cila çekme ihtiyacına işaret etmektedir.

Yönetişimin denetim üzerindeki etkisini daha net olarak görebilmek için yönetişim ve neoliberalizm arasında organik bağı ortaya koyabilmek gerekmektedir. Doç. Dr. Faruk Ataay, yönetişimin “düzenleyici devlet” modelini esas aldığı, bu modelde sosyal devletin sivil toplum kuruluşları ile ikamesinin gündeme getirildiğini anlatmaktadır. Ataay, “Son olarak, demokrasiye ilişkin olarak sayılan ‘hukuk devleti’, ‘insan hakları’, ‘şeffaflık’, ‘hesap verebilirlik’, ‘etkinlik’ gibi nitelermelerin de bütünüyle neoliberalizmle organik ilişki içinde tanımlandığı görülmektedir. Dolayısı ile yönetişimle neoliberalizm arasındaki bağlantı rastlantısal ya da konjonktürel değil, organik bir bağdır” diyor.

Ataay ve Dr. Ceren Kalfa'nın ortak çalışmasında ise yönetişimin neoliberalizmin krizi aşamasında devreye sokulduğu; minimal devletten düzenleyici devlet modeline geçilerek, bağımsız kurullar aracılığıyla piyasanın yarattığı krizi devletin serbest piyasa ile bütünleşik bir biçimde çözmesinin gündeme getirildiği gösterilmektedir. Sermaye-devlet birlikteliğinin söylemsel düzlemi ise çoğulculuk, katılımcılık, demokrasinin karar alma ve uygulama mekanizmalarında da işletilmesi gibi yine olumlu bir görüntü altında sunulmuştur. Demokrasi adına sözü edilen sivil toplum kuruluşları ise, örneğin Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nu ele alırsak Elektrik Üreticileri Derneği gibi şirketlerin kurduğu yapılanmalar olmuştur. Görüldüğü gibi devlet önce sosyal devletin tasfiyesi ile kamudan kurtarılmış, sonra sözde kamusal alanı temsilen şirketler, kamu etkinlik alanına devlet ya da politik bir aracı olmaksızın doğrudan dahil edilerek, devlet-sermaye bütünleşmesine adım atılmıştır. Bu sivil toplum kuruluşları içerisinde sendikalar, meslek örgütleri gibi kamu yararını ön planda tutarak, geniş halk kesimlerinin çıkarlarını savunabilecek örgütlere de yer yoktur.

Yönetişim sürecinde “uluslararası yatırımın gelmesi”, “kırtasiyecilikten ve bürokrasiden devletin kurtarılması”, “yatırımcının önünün açılması ve teşvik edilmesi” gibi söylemlerle devlet geleneğinde yer alan kamusal reflekslerin yok edilmesine yönelik sermayenin talepleri bir bir yerine getirilmiştir. Sermayenin yerine getirmesi gereken şartlar, ülkemizde ÇED düzenlemelerinde olduğu gibi ya kaldırılmış ya da içeriği boşaltılmıştır. Bu düzenlemelerin en dramatik sonuçları ise doğa üzerinde kendini göstermektedir. Sermaye tarafından doğayı koruyucu düzenleme taleplerine

Bir yandan saydamlık, hesap verebilirlik, kamu kaynaklarının verimli kullanılması gibi olumlu anlamları yüksek kavramlarla ifade edilen hedeflerin arkasında kamusal denetim görevi yargısal anlamda sonuç vermeyecek biçimde ortadan kaldırılmaktadır. Diğer taraftan idarenin hizmet üretimi üzerinde sermaye hedefleriyle uyumluluk açısından denetim kurulurken, denetim kavramının gerçek işlevi, kamusal denetim yok edilmektedir.

KAMUSAL ALAN ve DENETİM KRİZİNDEN DEMOKRASİ KRİZİNE

Yargı kararlarının dahi uygulanmaması nedeniyle hukuk devleti anlamında meşruiyetin sorgulandığı bir dönemde, demokrasi “istikrar” görüntüsünde açmaza sokulmuştur. Özellikle denetime yönelik yapılan müdahaleler bu açmazı derinleştirmiştir. Kamunun, Gezi Direnişi’nde olduğu gibi itirazları ise yok sayılmıştır. Sayıştay Denetçisi Ömer Köse’nin “Demokrasi, denetim duygusunun, halkın kamusal sahada denetim istemlerinin bir sonucu olarak hayat bulmuştur” saptaması, bugün yaşanan krizin yalnızca iktidar-cemaat kavgası ya da yolsuzluk değil, bizzat denetim ve demokrasi krizi olduğunu göstermektedir.

Kapitalizmin 20. Yüzyıl’da devlet müdahalesiyle kısmen perdelenen vahşi yüzü, neoliberalizmle geri dönerken, yaşanan krizin yalnızca ekonomik değil politik bir kriz olduğu gerçeğiyle de karşı karşıyayız. Devletin küçültülürken iktidarın tamamen sermayeye bırakıldığı ve siyasal iktidarların meşruiyetlerini yitirme pahasına yalnızca sermayenin bir aygıtı haline dönüştüğü günümüzde, bizzat girişimcilik özgürlüğünün kamu ile birlikte birey özgürlüğünü de yok edici etkisi açığa çıkmaktadır.

Kamu savunmasız ve yalnız bırakılırken, sermayenin taleplerini hegemonik olarak gizleyen birey özgürlüklerinden dem vurulmaktadır. Tam gün yasası adı altında doktorları özel hastanelerin işçisi yaparak denetimsiz ve güvencesiz bir şekilde sermaye için çalışmaya zorlayan süreç, halkın (kamuunun) muayenehanelerde ücret ödemekten kurtarılması olarak, bireyin istediği hastaneden hizmet satın alma özgürlüğü olarak karşımıza dikilmektedir. Son dönemin güncel tartışması olan dersaneler de bu mantık dizgesi içinde ele alınmaktadır. Çocuklarımızın eşit, özgür ve parasız eğitim hakkı yadsınırken, bir taraftan sınav dayatmasının getirdiği paralı dersaneler bireylerin eşit eğitim özgürlükleri adına savunulmakta, diğer taraftan yine bireylerin eğitim özgürlükleri adına bu dersanelerin özel okul olmasından söz edilmektedir.

Günlük yaşamımıza kamusal alan ve denetim krizleriyle yansıyan demokrasi sorununa çözüm arayışları literatürde de devam etmektedir. Dominique Wolton, demokrasinin gelişimi için gerekli olan kamusal alanda bütünleştirici davranışın bu kez tersine dönmesini önermekte, çözümünü burada görmektedir:

“Çözüm daha ziyade, egemen politik, laik referans ve değerlerle iç içe bulunan çok fazla sayıdaki heterojen söylemin kamusal alanın bağrında bir arada yaşamasını kabul etmekten ibarettir.” (s. 36)

Wolton, şeffaflık adına da homojenlik değil, toplumun farklı temsilcilerini birada yaşatma vurgusu yapmaktadır.

Wolton’un vurgusuna katılmakla birlikte, bunun nasıl sağlanabileceği sorusu ise siyasal bir tercih olarak açıkta kalmaktadır. Günümüzde sosyal medyanın gelişimiyle Wolton’un çözüm umudunun mümkün olup olmayacağı tartışılmaktadır.

Sosyal Medya Umut mu, Umutsuzluk mu?

İnternet üzerinden yaratılan sanal dünya ile yeni bir kamusal alan ve demokrasi sorgulamasına girilmektedir. Sosyal medya bir yandan site devletlerindeki gibi doğrudan demokrasinin bir aracı olarak yüceltilirken, İnternet üzerinden sağlanan iletişim ortamı küreselleşme ve teknolojinin getirdiği hız yoluyla elde edilen anımsal ve interaktiflik sayesinde evrensel bir iletişim umudunu doğurmuştur. Diğer yandan içinde yaşanan dünyanın sosyo-ekonomik gereklilikleri karşısında medya ile düzenli bir kamusal alan oluşumundan söz edilemeyeceği gibi hızın bizzat kendisinin de kamusal alan oluşumuna engel teşkil ettiği düşünülebilir. Yine sosyal medya üzerinden ancak belli grupların kendi içinde sınırlı adacıklar oluşturduğu da “helal facebook” tartışmaları üzerinden hemen hatırlatılabilir ve dolayısıyla söz konusu kamusal alanın evrensel bir iletişim dilini oluşturamadığı söylenebilir. Ekonomi politik bir bakış açısıyla sosyal medya araçlarına erişebilirlik ve teknoloji okur-yazarlığı gibi sorunlar da hemen sıralanabilir.

Thomas Meyer, 2002 yılında, İnternet’in demokratik bir alternatif yaratıp yaratmayacağına ilişkin erken bir tahlil yapmaya çalıştığı dönemde bile İnternet’in medya demokrasisinin sorunlarını yoğunlaştırma potansiyeline işaret etmiştir. Meyer, medyanın ve İnternet üzerinden iletişimin kişileri toplumda yüz yüze kamusal alanlarda bir araya gelmekten uzaklaştıracağına dikkat çekmiş, toplumun gözetim ve denetiminin önemi üzerinde durmuştur. Meyer’de de kamusal alan üzerinden biraraya gelecek insanların denetimi demokrasinin temelinde yerleşmiş görünmektedir. (s. 133-151)

Farklılıkların Bir Aradalığı Mümkün mü?

Bu noktada kamunun heterojen bir şekilde bir aradalığının nasıl sağlanabileceği sorusuna sosyal medyanın yanıt oluşturabilmesi ya da bir çözüm üretilmesi için uygarlık tarihi boyunca var olan daha temel sorunlara çözüm üretilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Nitekim Jeremy Bentham’ın 1814’de tamamladığı siyasal denemelerinde; kamuoyunu, baskıya karşı en esaslı güvence olarak savunduğunu (A. Bektaş, s.22-23) hatırlayarak, gerçekten demokratik bir kamuoyu oluşumunun nasıl sağlanabileceği üzerine düşünmek gerekiyor.

Nicholas Garnham, Habermas’ın kamusal alanı devletten ve pazardan ayrı bir alan olarak kabul etmesi nedeniyle hem oligopolistik kapitalist pazarın hem de modern müdahaleci refah devleti anlayışında ortaya çıkan demokrasiye yönelik tehditler sorununun ortaya atılabildiğine dikkat çekmektedir. Solun kamusal alan oluşumunda önemli bir işlev yüklenen kamu yayıncılığına ilişkin olarak “devlet baskısı karşısında çekimser destek vermeleri ya da kanal çoklaştırılmasına dayanan teknik ütopyacılık” arasında sıkışan tavrını da eleştiren Garnham, temeldeki sorunu ekonomipolitik bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır:

“D o l a -
yımlı iletişim
durumunda ise
hem kanala hem de
araca erişim, özünde kıt olan maddi
kaynakların harekete geçirilmesine ve dağıtımına bağ-
lıdır. Bu maddi kaynakların da demokratik tartışma sü-
reçleri ile kontrol altına alınmaya çalışılan ekonomik ve
siyasal güç yapılarına bağlı olduğu bilinen bir şeydir.”

Garnham farklılıkların biraradalığı noktasında dramatik bir
açmazı da şöyle dile getirmektedir:

“Belli bir noktadan sonra kültürel görecelilik ve de-
mokratik yönetimin açıkça uyuşmadıklarını iddia
etmek istiyorum. Eğer kültürel görecelilik nosyonunu
muhafaza etmek arzusundaysak, çoğul ama karşılıklı
olarak birbirinden yalıtılmış bir yönetimler evrenini de
aynı zamanda tasarlamalıyız. Oysa bana göre bu, artık
gerçekçi bir seçenek değildir.”

Bu noktada çözüm arayışını ekonomik ve siyasal kararlar
üzerinde etkide bulunacak medya sistemleriyle bütünleş-
miş demokratik sorumluluk sistemleri inşa etmek üzerine
kaydıran Garnham, bunun için özerk kamusal alanlar dizisi
değil, evrensel düzeyde etkili olabilecek tek bir kamusal
alan olması gereğinden söz etmektedir. Nicholas Garnham
sorgulamasına şöyle devam etmektedir:

“İster beğenelim ister beğenmeyelim, karşılaştığımız
sorunun hepimiz üzerinde genel bir etkisi varsa, mü-
dahaleci siyasal eylemin izleyebileceği rasyonel olarak
belirlenmiş ancak tek bir yol olabilir. Bu eylem yolu ise,
ya üzerinde uzlaşıp anlaşarak ya da belli bir çoğunluk
veya azınlığın empoze etmesiyle belirlenecektir. Eğer
pazar güçleri küreselse, işe yarayacak her siyasal yanıt
da küresel olmak zorundadır. Tek başına bir vatandaş
veya bir grup, nadir olarak rastlanan durumlar dışında,
üzerinde karar verilmiş olan oyun her ne olursa olsun,
oyundan çekilemez, oynamayı reddedemez. Bu söyle-
diğim, nükleer silahlar ya da çevre konuları için de aynı
derecede geçerlidir.”

Farklı fikirlerin savaşımsız, sömürsüz bir aradalığı umudun-
dan vazgeçmeden çözüm üretilebilmesi için en azından
söylenilecek temel bir sav; Garnham’ın da dile getirdi-
ği, ortak eylemler için uzlaşmayı sağlayabilecek rasyonel
tartışma alanlarının varlığı, yani kamusal alanların gerek-
liliğidir. Dolayısıyla sermayenin kamusal alan işgalinde
eriştiği nokta, insanlık açısından belki de geleceğe yönelik
olarak insanların ekonomi politik müdahale araçlarının
yok edilmesi anlamında görülebilecek kritik bir dönemece
işaret etmektedir.

yatırımcının güveninin sarsılmaması gerekçesiyle dahi karşı
çıkılabilmektedir. Böylece neoliberalizmle sermaye, “vahşi
kapitalizm” olarak tanımlanan Orta Çağ dönemine dönüş
yaparken, emekle birlikte emeğin ve üretimin varlığının da
temelini oluşturan doğanın, sermayenin saldırısından ağır
yaralar aldığı bir süreç başlamıştır. Tüm dünyada çevre
üzerinden gelişen muhalefet, önceleri “sınıfsal” temel yok
sayılarak, marjinal odaklar ve basıncın azaltılmasında rol
üstlenen supap noktaları olarak görülmüştür. Hatta çevreci
anlayışlar da piyasa mekanizmasına dahil edilerek, serma-
yenin kapsamına alınmak istenmiştir. Çevreci hareketlerin
kamusal yarar anlayışını yeniden kapsayarak, ortak mülkiyet
hakkını da içeren bir tabana yaslanmaya başlamasıyla işin
rengi de değişmektedir.

Devletin Meşruiyet Krizi

Neoliberalizmle kamusal alanı ekonomik ve siyasal olarak
yeniden ele geçiren kapitalizm, sürekli krizler yaratıp,
kendisini sürdürmenin yolunu bulmaktadır. Nitekim bu
durum, “Bunalım hastalığıdır, ama aynı zamanda tedavidir”
(S. Savran, s. 61) biçiminde ortaya konulmaktadır.

MEDEF isimli Fransız İşverenleri’nin Ortak İnsiyatifi yö-
neticiliğini 1969’dan 2004’e kadar yapan Jean-Luc Greau,
Türkiye’de 2002 yılında yaşanan krizi de aralarında saydığı
yeni yükselen ekonomilerin tekrarlayan krizlerini “küresel-
leşmeye doğru ilerleyişin bir tür daimi zeminini oluşturmak-
la” işlevlendiriyor. “Kapitalizm, artık maddi zenginlikleri
üretme ve paylaşırma yönündeki mütevazı bir makine olarak
değil, toplumları ticari sistemlere dönüştürme aygıtı olarak
belirmektedir” (s.18) diyen Greau, bu kez neoliberalizmin
yaldızının dökülüşünü, sistemin temelini oluşturan büyük
mali ve idari kontrol birimleri, kredi derecelendirme kuru-
luşları gibi denetim kurumlarının çöküşüne paralel olarak
anlatmaktadır. “Yaşanan iflaslarla işletme yöneticilerinin,
muhasibelerin ve bankaların dalaverelerinin” ortaya çıktığı
söyleyen Greau, kapitalizmin denetim ve şeffaflık id-
dialarının bir kez daha çöküşünü itiraf etmektedir. Greau,
şöyle devam eder:

“Reel sosyalizmin rekabetinden tamamen kurtulmuş,
Taylorcu döneminden kaynaklanan antikapitalist ideo-
lojilere karşı bağımsızlık kazanmış sistem, küreselleşme
denen şeyin ilk evresini tam aştığı sırada krizlerin,
çelişkilerin ve skandalların eşi görülmemiş bir toplama
tarafından maddi ve ahlaki temellerinin sarsıldığını
görmür.” (s. 24)

Kapitalizmin krizlerine ilişkin sorgulaması sırasında “Yok-
sa, yedek sistem yokluğunda, sistemin ideolojik ve politik
zaferine, zenginlik yaratmada sistemin sahip olduğu varsayı-
lan kapasiteden kendi evlerinde yararlanmakla en çok ilgili
uluslardan bazılarının batması, hatta iflası eşlik edebilir”
(s.19) diyen Greau’nun 2005 yılında ortaya koyduğu bu uya-
rısı 2008 yılından itibaren yaşanmaya başlarken, gerçekten
ülke iflasları gündemimize girmiştir.

Kapitalizmin finansallaşma sürecinin doğrudan bir ürünü
olarak görülen bu kriz, bizzat kapitalizmin beşiği olan
ülkelerde baş gösterirken, ilk tepki devletlerin sermayeyi
kurtarmak üzere göreve çağırılması olmuştur. Ancak bu
seferki devlet müdahalesinin, sosyalizmin tehdit olma-
tan çıktığı tek kutuplu dünyada, “sosyal refah devleti”
döneminden radikal bir farklılığı vardır: Devlet doğrudan
sermayeyi kurtarmak üzere görevlidir ve bunun bedeli de

neoliberal politikalarla bütünüyle uyuşan bir şekilde geniş halk kesimlerine yıkılmaktadır. Bedeller ödendikçe, gelişmiş ülkelerden başlayan toplumsal krizler, güney ülkelere tahvil edilmeye çalışılmaktadır. Ortadoğu ve Arap Baharı denilen isyan ve karmaşa ortamlarıyla devam eden yeni bir döneme geçilmiştir.

Türkiye’de Neoliberalizmin Denetime Müdahalesi

Türkiye’de ise Özal dönemiyle birlikte kambiyo rejimi serbestleştirilerek, küresel sermaye önündeki temel bir denetim engeli kaldırılmış, ardından Gümrük Birliği yoluyla sermayenin ticari serbesti talebi yerine getirilmiş, finansal serbestleşmeyle birlikte sıcak paranın denetimsiz giriş-çıkış yaptığı neoliberal dönem başlamıştır. Neoliberalizmin gereği olarak emek kesimlerine düşen kemer sıkma politikaları olurken, aralıkları kısalan kriz dönemleri (1994, 1998, 2001, 2008) bir kısım sermayenin batıp el değiştirmesiyle yaşanan yoğunlaşma ve tekelleşme süreçleri, küresel sermayenin ulusal ekonomiler üzerinde daha etkin olmasıyla paralel işlemiştir. Her alanda başlayan özelleştirme furusu, AKP hükümetleriyle zirveye ulaşmıştır. 2003 yılından itibaren gerici bir yönetim anlayışıyla sermaye ile tam uyumlu düzenlemeler yapılmıştır. Büyük özelleştirmelere kamuda yapılan radikal müdahaleler eşlik etmiştir. Bundan en büyük payı da denetim alanı almıştır. Sermayenin denetlenmesine karşı olunmasının da ötesine geçilmiş, devlet tarafından sermayeye yapılan aktarımların dahi denetlenmesine karşı çıkılan bir düzeye gelinmiştir. Teftiş kurulları yeniden yapılandırılmış; Maliye Teftiş Kurulu, Hesap Uzmanları Kurulu, Yüksek Denetleme Kurulu kapatılmıştır.

Yatırım alanlarını üniter düzeyde planlayan Devlet Planlama Teşkilatı, Elektrik İşleri Etüt İdaresi gibi kurumlar kaldırılmış, bakanlıkların adları bile değiştirilmiş, denetim birimleri kapatılırken, sermayenin devlet üzerinden beslenmesine yönelik denetim engelleri de kaldırılmıştır. Üstelik bu düzenlemeler, AKP tarafından yetki yasasına dayanılarak çıkarılan kanun hükmünde kararname, torba yasalar, torba maddeler gibi demokratik yönetimlerde sınırlı durumlar dışında başvurulması kabul edilemeyecek yöntemlerle, yani kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından konumu zaten sorgulamalı olan Meclis’in bile denetimi dışında gerçekleştirilmiştir.

Denetim birimlerine AKP hükümetleri döneminde doğrudan yapılan müdahale Meclis denetiminin bile engellenmesine ulaşmıştır. Sayıştay raporları Meclis’e gönderilmemiş, demokrasinin temeli olduğu ileri sürülen milletin vekillerinin dahi denetim raporlarına ulaşmaları engellenmiştir. Bu yıl gönderilen Sayıştay raporları ise hukuki mevzuattan başka bir denetim kırıntısı içermeyen metinler halindedir.

Lafta Çok, Gerçekte Yok!

İronik bir biçimde ise bolca denetimden söz edilen bir dönem yaşanmıştır. İç denetim, dış denetim, bağımsız denetim kuruluşları gibi sürekli denetime ilişkin yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Ancak tüm bunlar piyasayla bütünleşmiş düzenlemeler olup, bizzat denetimin kendisinin de piyasası olan aşamaya geçilmiştir. Yani bir yandan denetim alanı sermayenin bizzat kar amacıyla faaliyet yürüttüğü ekonomik bir alan haline getirilmektedir. Diğer yandan ise idari yapılanma içerisinde iç denetim adı altında getirilen düzenlemelerle hukuki mevzuatta suç sayılmayan ancak sermayenin talepleri doğrultusunda iktidar

eliyle “performans” adı altında uygulanan hedeflere uyumu sağlamak üzere cezalandırıcı bir müesseseyi de içeren sermaye denetimi yürürlüğe konulmaktadır.

IMF’nin 6. gözden geçirmeyi onaylamak için ön şart olarak ileri sürdüğü Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2001 krizi sonrasında Ağustos 2002 tarihinde TBMM’ye sunulmuş, AKP Hükümeti’nin ilk icraatından biri olarak 24 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu’nu ortadan kaldıran bu düzenleme “yönetişim” çerçevesinde hazırlanmış olup, denetim esasında yapısal bir değişiklik getirilmektedir. Sayıştay 4. Daire Başkanlığı’ndan emekli olan Doğan Bayar, Maliye Dergisi’nde 2003 yılında yayımlanan makalesinde, “kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanılması, hesap verebilirlik, saydamlık, stratejik hedefler ve performans vb. kavramları ölçmek, değerlendirmek ve müeyyidelendirmek” konularının 1050 sayılı Kanun’da yönetim hukuku alanına ait olarak görüldüğüne dikkat çekiyor. Bayar, yeni yasanın hedefini de şöyle ifade ediyor:

“Yeni Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, tümüyle 1050 sayılı Kanun’un arka planda bıraktığı etkinlik, verimlilik, saydamlık ve hesap verebilirlik kavramları üzerine oturuyor görünmektedir. Ancak, hesap yargısı önünde hesap verme ilkesi terkedilmekte; kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında, muhasebeleştirilmesinde ve raporlanmasında etkinlik, verimlilik ve hukuka uygunluk bakımından sorumlu olmak ve bunu yetkili merciler önünde açıklamak anlamında bir hesap verme sorumluluğu anlayışı getirilmektedir (5018/8).”

Özetle, bir yandan saydamlık, hesap verebilirlik, kamu kaynaklarının verimli kullanılması gibi olumlu anlamları yüksek kavramlarla ifade edilen hedeflerin arkasında kamusal anlamda denetim görevi yargısal anlamda sonuç vermeyecek biçimde ortadan kaldırılmaktadır. Diğer taraftan daha iyi denetim ortamı yaratıldığı iddia edilirken, aslında denetim alanı değil yönetim alanına girilmektedir. Böylece idarenin hizmet üretimi üzerinde sermaye hedefleriyle uyumluluk açısından denetim kurulurken, denetim kavramının gerçek işlevi, kamusal denetim yok edilmektedir. Bayar’ın yapılan düzenlemeyi “reform” değil, “devrim” olarak tanımlamasına “olsa olsa karşı devrim” olabileceği itirazını koyarak, Bayar’ın değerlendirmemizi destekleyen yeni yasal düzenlemeye ilişkin saptamalarına bakalım:

- Mali usulü düzenlerken, idari yapıyı da değiştirmeye giriştiği,
- Mali literatürde kullanılan kavramların içeriğini boşalttığı; yerlerine yeni ve çerçevesi tamamlanmamış tanımlar ve kavramlar getirdiği,
- İdare hukukunun en temel ilkesi olan görev, yetki ve sorumluluk ilişkilerine gereken dikkat ve özenin gösterilmediği; sorumlulukların müeyyidelendirilmesinde büyük boşluklar bulunduğu,
- Hazine birliği ilkesi kanuna konulmasına karşın, getirilen düzenlemelerle uygulamanın fiilen ortadan kaldırıldığı,
- Getirilen denetim organizasyonunun son derece yetersiz ve işlevsiz görüldüğü; başarılı olması halinde bile mevcut denetim mekanizmasının yerini almasının mümkün olamayacağı;
- Sayıştay denetimi bakımından çağdaş açılımlar sağlanmasının olumlu bir gelişme sayılacağı; ancak, hesap denetimi ve hesap yargısı konusunda yarattığı boşluğun fevkalade sakıncalı sonuçlar doğurabileceği,

- Sayıştay'ın hesap yargısı yetkisi kırılırken, gider ihtilaflarının çözümlenmesi konusunda mevcut veya tasarlanan bir yeniden düzenlemenin düşünülüp düşünülmediğinin belirtilmediği, görülmüştür.”

Denetime Kamusal Alan Üzerinden Dolaylı Müdahale

Denetime kurumsal anlamda yönelen radikal müdahalelerin dışında kontrolsüz güç arayışı; Anayasa değişikliğinden, kamuoyunun yargı yoluyla hak arayışı biçiminde gerçekleştirdiği denetimin de engellenmesine kadar uzanmıştır. EMO, Anayasa değişikliği sırasında “Kontrolsüz Güç Arayışında İktidarın Halk Oyunu” başlıklı çalışmasıyla kuvvetler ayrılığına ve yargı bağımsızlığına dikkat çekmişti. Referandumla Anayasa değişikliğinin yapılmasının ardından EMO'yu haklı çıkaran, Anayasa değişikliğine destek veren kesimlerin bile itiraz etmesine yol açan gelişmeler yaşanmıştır. Marx'ın Kapital'de yer alan “Eşit haklar arasında, güç karar verir” söylemini desteklercesine doğrudan demokrasinin uzantısı olan referandumun bile demokratik işlevini yerine getiremediği görülmüştür.

İktidarın temel müdahale alanlarından birisi de kamusal alan olmuştur. Kamusal alana siyasal iktidar tarafından, Hannah Arendt'in tiranlık dönemleri için uyarısını hatırlatırcasına, dini, hatta tek bir mezhepe dayalı müdahaleler yapılmasıyla, kutuplaşma olarak günlük dile yansıyan toplumsal dışlanmalar artmıştır. Ancak Gezi Direnişi ile yekpare olarak iktidar gücü etrafında örgütlenmiş görülen kamu, Neumann'ın saptamasına paralel bir şekilde birden dağılım göstermiştir. Gezi Direnişi'nin temelinde yatan ise açıkça kamusal alana yapılan müdahaleler ve denetimsiz güç uygulamasıdır. Bu tartışmalar içinde kamusal alanın önemli bir unsuru olarak gündeme oturan mühendislerin örgütleri, TMMOB ve bağlı odaları ise sermayenin sınırsız genişlemesi karşısında kamu yararına ve kamu adına sürdürdükleri mücadele nedeniyle uzun zamandır sermayenin ve sermayenin aygıtı konumundaki iktidarın hedefi durumundadır.

Kamusal Denetimin Bir Ayağı: Meslek Örgütleri

TMMOB ve odalarının hukuki mücadeleleri bugüne kadar çeşitli şekillerde engellenmek istenmiştir. Yargının verdiği kararlar, iş yapılamamasının gerekçesi olarak topluma sunulmuş, yargı kurumları infaz edilirken; bu infaza hukuka başvurma hakkını kullanan meslek örgütleri de dahil edilmiştir. Nitekim, iktidar yandaşlığıyla bilinen ve elektrik dağıtım özelleştirmelerinden pay alan Sabah Gazetesi'nde 12 Ağustos 2010 tarihinde Elektrik Mühendisleri Odası dağıtım özelleştirmelerine karşı dava açması nedeniyle manşetten “Oda Terörü” başlığıyla yaftalanmaya kalkılmıştır. Danıştay, idari davalarda zaten söz konusu olmayan “yerindelik”

denetimi yapıyormuş gibi sunularak, 12 Eylül 2011 tarihinde Anayasa değişikliği ile yerindelik denetimi yapamayacağı Anayasal hüküm haline getirilmiştir. Kamuoyunda ve yargı nezdinde; yerindelik denetimi yapılamayacağı ilkesi, mahkemelerin kamu yararı ilkesini dikkate alamayacağı biçiminde uygulanması için çaba gösterilmiş, meslek örgütleri gibi kamu adına dava açan kurumların dava açma ehliyetleri hukuken olmasa da fiilen yok edilmek istenmiştir.

Kar Aracı Olarak Denetim

Özellikle inşaat sektörüne dayalı ekonomik büyüme tercihiyle, kapitalist sermaye birikim sürecine yandaş çevrelerini dahil eden iktidarın kentsel rant dağıtımında TMMOB ve bağlı odalarının hukuki ve demokratik zeminlerde yürüttükleri mücadele karşısında meslek odalarının yetkilerine yönelik de müdahale girişiminde bulunulmuştur. Artık TMMOB ve odalarının yönetim ve yönetişime göre biçimlendirilmiş denetim içerisinde kamu tüzel kişisi niteliğinde örgütler olarak yer alması istenmemektedir. Sermayenin son dönemlerde daha sık dile getirdiği meslek örgütlerinin kapatılması, dernekleştirilmesi, rekabete açılması gibi söylemlerle, meslek örgütlerinin denetim yetkilerinin bile sermayeye yeni alanlar olarak açılması talebi devreye sokulmak istenmektedir. (Örneğin; Sabah Gazetesi, 13 Ağustos 2010, İş Dünyasından EMO'ya Sert Tepki) Diğer yandan iktidar ve sermaye üzerinde kamu adına yapılan denetimlerin de engellenmesi için harekete geçilmiştir. Odaların mesleki üretim sürecindeki üyeleri üzerinden sahip olduğu yetkileri kısıtlanmaya çalışılırken, diğer yandan meslek örgütleri üzerinde idari ve mali denetim adı altında iktidarın vesayeti kurulmaktadır.

Elektrik Mühendisleri Odası'nın da içinde bulunduğu 11 odanın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca idari ve mali denetiminin yapılmasına yönelik Bakanlar Kurulu Kararı'nın yayımlandığı gün ise ülkenin denetimsizlik altında yolsuzluk batağına saplandığı iddiaları, cemaat ve iktidar kavgasının sonucu olarak soruşturma dosyalarıyla kamuoyuna yansıtılabilmektedir.

Denetime kurumsal anlamda yönelen radikal müdahalelerin dışında kontrolsüz güç arayışı; Anayasa değişikliğinden, kamuoyunun yargı yoluyla hak arayışı biçiminde gerçekleştirdiği denetimin de engellenmesine kadar uzanmıştır. Odaların mesleki üretim sürecindeki üyeleri üzerinden sahip olduğu yetkileri kısıtlanmaya çalışılırken, diğer yandan meslek örgütleri üzerinde idari ve mali denetim adı altında iktidarın vesayeti kurulmaktadır.

Kaynaklar

- 1- Eric Dacheux, Kamusal Alan içinde “Kamusal Alan: Demokrasinin Anahtar Bir Kavramı”, Çeviren Hüseyin Köse, Ayrıntı Yayınları, 2012.
- 2- Arsev Bektaş, Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi, Bağlam Yayıncılık, 2000.
- 3- Elisabeth Noelle-Neumann, Kamuoyu/Suskunluk Sarmalının Keşfi, Çeviren Murat Özkök, Dost Kitabevi, 1998.
- 4- Hannah Arendt, İnsanlık Durumu, İletişim Yayınları, 2009
- 5- Etienne Tassin, Kamusal Alan içinde “Ortak Alan mı Kamusal Alan mı? Topluluk ve Aleniyetin Karşıtlığı”, Çeviren Hüseyin Köse, Ayrıntı Yayınları, 2012.
- 6- Richard Sennett, Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, 1996.
- 7- Pierre Dardot ve Christian Laval, Dünyanın Yeni Aklı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme, Çeviren Işık Ergüden, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- 8- Bernard Floris, Kamusal Alan içinde “Kamusal Alan ve Ekonomik Alan”, Çeviren Hüseyin Köse, Ayrıntı Yayınları, 2012.
- 9- Bağımsız Sosyal Bilimciler, Türkiye’de ve Dünyada Ekonomik Bunalım, 2008-2009, Yordam Kitap, 2009
- 10- Dominique Wolton, Kamusal Alan içinde Medyatik Kamusal Alanın Çelişkileri, Çeviren Hüseyin Köse, Ayrıntı Yayınları, 2012.

- 11- İç Denetçiler Enstitüsü, Kamu Sektörü Yönetiminde Denetimin Rolü, 2012
- 12- Faruk Ataay, Türkiye’de Yönetişim ve Sivil Toplum Tartışmaları, Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, 2006-I
- 13- Ceren Kalfa ve Faruk Ataay, Yönetişim: Devlet Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 3, 2008, s.229-240
- 14- Sungur Savran, Dünya Kapitalizminin Krizi içinde Bunalım, Sermayenin Yeniden Yapılanması, Yeni-Liberalizm, Belge Yayınları, 2009.
- 15- Jean-Luc Greau, Kapitalizmin Krizi, Dost Kitabevi, 2007
- 16- Doğan Bayar, Maliye Dergisi, Sayı: 144, Eylül Aralık, 2003 (http://212.174.133.188/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md144/kamumali.pdf)
- 17- Ömer Köse, Denetim ve Demokrasi, Sayıştay Dergisi 33. Sayı, Nisan-Haziran 1999 (<http://dergi.sayistay.gov.tr/Default.asp?sayfa=3&id=246>)
- 18- Thomas Meyer, Medya Demokrasisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.
- 19- Nicholas Garnham, Medya ve Kamusal Alan, Çeviren: S. Alankuş ve H. Tuncel, Erişim Tarihi: 2012 (ilef.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=795) ■

İKTİDARIN VESAYET KARARNAMESİNE DAVA

EMO Basın- Elektrik Mühendisleri Odası, 11 odanın idari ve mali denetiminin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na yapılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararnamesi’ne karşı dava açtı. Danıştay’a yapılan başvuruda, 17 Aralık 2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı’ndaki “Elektrik Mühendisleri Odası” ibaresinin iptali ve yürütmesinin durdurulması talep edildi. Ayrıca karara dayanak oluşturan, 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu’na halen yasalaşmamış bir kanun hükmünde kararname (KHK) ile eklenen düzenlemelerin de Anayasa’ya aykırılık gerekçesiyle iptal talebiyle Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesi istendi.

EMO tarafından Danıştay’a dün (30 Aralık 2013) açılan davada, TMMOB ve EMO’nun hukuki mevzuattaki yeri anlatılırken, “Diğer meslek kuruluşlarının kuruluş yasaları günümüze adapte edilerek olumlu hükümler eklenmesine karşın, TMMOB üzerindeki 1980 darbe hukuğu varlığını sürdürmektedir” bilgisi verildi. Dilekçede, söz konusu KHK ile yapılan düzenlemenin Anayasa’ya aykırılığı

ortaya konulurken, düzenlemede “idari ve mali denetimin ne şekilde yapılacağına gösterilmediği” ve bu durumun Anayasa’nın meslek kuruluşlarının idari ve mali denetimine ilişkin kuralların kanunla düzenleneceğine ilişkin hükmüne de aykırılığının “tartışmasız” olduğu vurgulandı.

Yasama Yetkisi Devredildi

Anayasa’da yasayla düzenleme yapılması öngörülmesi olmasına rağmen hala yasalaşmamış bir KHK ile yapılmış düzenlemeye dayanılması da, yasamanın yetkisi olan denetimi kimin yapacağına ilişkin düzenlemenin Bakanlar Kurulu’na bırakılması da yasama yetkisinin yürütmeye devri olarak değerlendirildi. Ayrıca “EK-4. Madde’nin 3. ve 4. fıkralarının idari denetimi ve uyulmaması halinde yaptırım düzenlediği ileri sürülecek olunursa bu maddenin de Anayasa’da öngörülen idari ve mali denetimin usul ve kurallarının gösterilmemesi, denetim kapsamının ve sınırlarının belirlenmemesi nedeniyle Anayasa’ya aykırı olduğu açıktır” saptaması yapıldı.